

COMUNICACIÓ / COMUNICACIÓN / PAPER¹

Els nous estàndards del jazz al Corredor Mediterrani i la seua relació amb el Tercer Corrent Jazzístic a València²

José Pruñosa Furió

Institut Musical Giner i Universitat Politècnica de València

RESUM / RESUMEN / ABSTRACT

En la segona meitat del segle XX Günter Schüller va encunyar el terme *Third Stream* per a definir una nova estètica a mig camí entre el jazz i la música clàssica contemporània, que des de principis del segle XXI s'està arrelant amb força en el panorama actual del jazz valencià. L'any 1949, el disc *Crosscurrents* de Lennie Tristano dona el tret d'eixida a un constant flux de discografia *Third Stream* al llarg de les dècades dels anys 50 i 60. Aquell mateix any es constitueixen els primers antecedents del Tercer Corrent al "Corredor Mediterrani" del Jazz amb la publicació de *Temps de Blues* de Frederic Mompou a Barcelona, i la primera edició de la partitura del Concert d'Aranjuez de Joaquín Rodrigo a València. Obviament estem parlant de dos compositors clàssics, però demostrarem al present comunicat, que aquestes dues obres han sigut fonamentals tant per a l'aparició del tercer corrent a València via Barcelona, com per a l'exportació de les nostres músiques "nacionalistes" al territori del jazz, que s'han constituït en el que podríem denominar com els "nous standards" del "Corredor Mediterrani del Jazz".

En la segunda mitad del S. XX Gunter Schüller acuñó el término Third Stream para definir una nueva estética a medio camino entre el jazz y la música clásica contemporánea, que desde principios del siglo XXI se está arraigando con fuerza en el panorama actual del jazz valenciano. En 1949, el disco *Crosscurrents* de Lennie Tristano da el pistoletazo de salida a un constante flujo de discografía Third Stream durante las décadas de los años 50 y 60. Ese mismo año se constituyen los primeros antecedentes de la Tercera Corriente en el "Corredor Mediterráneo del Jazz" con la publicación de *Temps de Blues* de Federico Mompou en Barcelona, y la primera edición de la partitura del Concierto de Aranjuez de Joaquín Rodrigo en Valencia. Obviamente estamos hablando de dos compositores clásicos, pero vamos a demostrar en el presente comunicado, que estas dos obras han sido fundamentales tanto para la aparición de la tercera corriente en Valencia vía Barcelona, como en la exportación de nuestras músicas "nacionalistas" en el territorio del jazz, constituyéndose en lo que podríamos denominar como los "nuevos standards" del "Corredor Mediterráneo del Jazz".

In the second half of the 20th century Gunter Schuller coined the term Third Stream to define a new aesthetic somewhere between jazz and contemporary classical music, since the beginning of century XXI is taking root with force in the current landscape of the Valencian jazz. In 1949, the LP *Crosscurrents* of Lennie Tristano is pioneer in a constant flow of Third Stream discography during the decades of the 1950s and 1960s. That same year constitute the first history of the third current in "Mediterranean corridor of the Jazz" with the publication of Federico Mompou *Temps de Blues* in Barcelona, and the first edition of the score of the *Concierto de Aranjuez* by Joaquín Rodrigo in Valencia. Obviously we are talking about two classical composers, but we are going to show in this release, that these two works have been fundamental for the emergence of the Third Stream in Valencia via Barcelona, both as in exporting our musics "nationalists" in the territory of the jazz, becoming what might be called as "new standards" of the "Mediterranean corridor of Jazz".

PARAULES CLAU / PALABRAS CLAVE / KEY WORDS

Tercer Corrent Jazzístic; Música Clàssica; Gunter Schüller; Jazz Mediterrani; Corredor Mediterrani del Jazz.
Tercera Corriente Jazzística; Música Clásica; Gunter Schüller; Jazz Mediterráneo; Corredor Mediterráneo del Jazz.
Third Stream Jazz; Classical Music; Günter Schüller; Mediterranean Jazz; Mediterranean Corridor of Jazz.

RECEPCIÓ / RECEPCIÓN / RECEIVED: juny 2014 / junio 2014 / June 2014

ACEPTACIÓ / ACEPTACIÓN / ACCEPTANCE: abril 2015 / abril 2015 / April 2015

¹ Actes del Congrés Internacional La música a la mediterrània occidental: Xarxa de Comunicació intercultural (València, 23-25 de juliol de 2014).

² Aquest treball ha rebut una ajuda del Servei de Promoció i Normalització Lingüística de la Universitat Politècnica de València

1. Introducció

La natural evolució del jazz va esdevenir en un corrent denominat jazz simfònic, inaugurat amb l'estrena el 1924 de *Rhapsody in Blue* de George Gershwin. Aquest corrent estilístic, agermanat amb un nacionalisme musical netament americà, es va veure alimentat de influències clàssiques per les successives onades d'immigrants europeus d'entreguerres, sobretot els grans compositors i intèrprets clàssics que fugien d'una Europa devastada.

D'altra banda els avanços tecnològics gràcies a l'abaratiment dels mitjans fonogràfics, van fer possible després de la II Guerra Mundial el coneixement detallat del jazz, sense necessitat que l'orquestra simfònica “apadrinés” el jazz per a difondre'l.

Totes aquestes condicions van suposar una independització estètica del jazz al que els *boppers* havien elevat a la categoria d'art al llarg de la dècada dels anys 40, iniciant-se així la insígnia de la cultura negra afroamericana. Va ser inevitable que les formes del jazz es feren cada vegada més complexes, obligant al fet que una música que en principi era netament improvisada, haguera d'escriure's, millor dit que haguera de “compondre's”, no per açò renunciant a l'alternança amb la improvisació que havia generat escoles de meravellosos solistes.

Totes aquestes condicions van suposar una independització estètica del jazz al que els *boppers* havien elevat a la categoria d'art al llarg de la dècada dels anys 40, iniciant-se així la insígnia de la cultura negra afroamericana. Va ser inevitable que les formes del jazz es feren cada vegada més complexes, obligant al fet que una música que en principi era netament improvisada, haguera d'escriure's, millor dit que haguera de “compondre's”, no per açò renunciant a l'alternança amb la improvisació que havia generat escoles de meravellosos solistes.

Finalment el jazz va esdevenir en una sort de música popular “culta”, i inexorablement es va sumar a les avantguardes europees, és en aquest marc on apareix el tercer corrent jazzístic, proposant una tercera via central entre les influències del jazz i la música clàssica contemporània; entre la improvisació i la composició; entre la música negra Afroamericana i un nou rumb musical que esdevingut -en la seua evolució- les arrels de la globalització musical. En essència podem considerar el Tercer Corrent com la clau del que podríem denominar *jazz global*. Inevitablement aquesta música en difondre's pel món, en l'avantsala de l'era de la comunicació, s'ha revestit de les característiques específiques de les diferents cultures del món. És per això que actualment podem dir que el jazz ja no és un patrimoni purament americà.

Anticipant-se als detractors d'aquest tipus de fusions estilístiques que consideren que el jazz va morir amb els clàssics, podem afirmar que per a ells ací està el terme *Third Stream*, com l'avantsala de nombroses “etiquetes” que han sorgit amb posterioritat, a la manera dels “istmes” de les avantguardes europees. D'aquesta manera tenim el Latin jazz, la Bossa nova o el Flamenc jazz, per citar algunes d'aquestes fusions que s'han convertit tant en estètiques com en autèntiques formes estàndard del jazz tradicional.

Des de finals del segle XX ha vingut encunant-se el terme Jazz Mediterrani, terme que encara no té una entitat amb la suficient autoritat per a constituir-se en etiqueta estàndard, malgrat haver sigut utilitzat durant els anys 70 i 80, relacionant-lo amb la música Laietana entorn la sala Zeleste de Barcelona, on apareixen grups que arrepleguen la tradició musical mediterrània i incorporen pautes de la música negra americana més avançada, com el *free-jazz* i el *jazz-rock*.

Encara se segueix utilitzant aquest terme de manera molt aïllada, ja que denota una ambigüitat geogràfica, ja que

no sabem si fa referència al Mediterrani occidental en exclusiva o a tota la seua conca incloent-t'hi la part oriental, amb menys tradició.

Dos són les figures més rellevants de talla internacional, pioners del jazz espanyol: Pedro Iturralde i Tete Montoliu. En algun sentit podem considerar-los com a representants de les escoles madrilenya i de Barcelona respectivament. L'escola madrilenya ha esdevingut en un centralisme que ha configurat la més genuïna aportació nacional al jazz: el Flamenc jazz, amb la figura de Jorge Pardo, com l'actual músic de referència en aquesta estètica.

D'aquesta manera les aportacions al jazz més noves sens dubte vénen de Barcelona, igual que les principals influències del nostre jazz local. És en aquest sentit com anem a usar el terme Jazz Mediterrani en el present treball, per a referir-nos al jazz de les costes espanyoles mediterrànies que no segueixen una estètica exclusivament Flamenc Jazz, però tenen una entitat netament autòctona.

A Barcelona sorgeix la figura de Lluís Vidal, pianista i compositor amb una clara estètica *Third Stream* al llarg de la seua carrera, i a València la figura de Perico Sambeat, com al nostre més important músic de jazz a nivell internacional.

En el Taller de Músics de Barcelona, (escola on ha sigut professor Lluís Vidal), es van formar la majoria dels músics de la generació de Perico Sambeat i Ramón Cardo. És per aquesta línia per on ha entrat la influència *Third Stream* a València, tant Perico Sambeat com Ramón Cardo (actual cap del departament de jazz del conservatori de València), han gravat els discos claus del tercer corrent de Lluís Vidal amb l'Orquestra de Cambra del Teatre Lliure, i el seu més recent treball *Mompiana*.

Aquests, i altres músics pioners van establir un flux de relacions, creixents en l'actualitat, entre València i Barcelona, constituint una identitat i una estètica autòctona que hem denominat en el present treball com: "El Corredor Mediterrani del Jazz".

2. Antecedents del Tercer Corrent Jazzístic a València

Podem datar l'inici del Tercer Corrent l'any 1949, amb l'enregistrament del disc *Crosscurrents* de Lennie Tristano - més que pel fet en si del revolucionari disc de Tristano, que considerem, atenent a les coincidències de les crítiques analitzades, com el nexa d'unió entre el *bop* i diverses estètiques jazzístiques contemporànies, com el *Cool*, el *Free jazz* i en últim terme la *Third Stream*-, pel fet que aquest disc a tenor del recentment aparegut format discogràfic del Lp, dona el tret d'eixida a un constant flux de discografia *Third Stream* durant les dècades dels anys 50 i 60.

Justament anem a considerar aquest mateix any de 1949 com la data paradigmàtica on es constitueixen els primers antecedents del Tercer Corrent en el "Corredor Mediterrani del Jazz": La publicació de *Temps de Blues* de Frederic Mompou a Barcelona, i la primera edició de la partitura del *Concert d'Aranjuez* de Joaquín Rodrigo a València. Òbviament estem parlant de dos compositors clàssics, però demostrarem en el present estudi, que aquestes dues obres han sigut fonamentals tant per a l'aparició del tercer corrent a València via Barcelona, com per a l'exportació de les nostres músiques "nacionalistes" en el territori del jazz, constituint-se en el que podríem denominar com els "nous standards" de el "Corredor Mediterrani del Jazz".

Escrita en 1949 per a formar part d'un cicle anomenat Ballet, Temps de Blues és una inaudita i encantadora incursió de Mompou en el terreny de la música d'origen nord-americà. Encara que són varis els jazzistes que han trobat inspiració en les harmonies de Mompou, ell no va mostrar mai un especial interès pel jazz. Aquesta peça suggereix un punt de trobada que no hauria de passar desapercbut.³

A partir dels anys cinquanta, el *Concert d'Aranjuez* ha tingut un creixement exponencial en la seua difusió, de manera que és probablement l'obra espanyola de tots els temps més escoltada a tot el món.

Tots els grans intèrprets de la guitarra, a excepció d'Andrés Segòvia, han inclòs en el seu repertori aquesta obra, que també està en els faristols de totes les orquestres.

D'altra banda, ha sigut focus d'atracció per a músics d'altres estils musicals –com el jazz o la música lleugera–

[...] La primera edició de la partitura, com recorda l'esposa de Joaquín Rodrigo, Victoria Kamhi, va poder fer-se a Espanya gràcies a l'ajuda econòmica del marquès de Bolarque i va ser en 1949. La partitura manuscrita del Concert, custodiada en la Biblioteca Nacional, procedeix de Regino Sainz de la Maza i va ser comprada a la seua filla Carmen en 1995.⁴

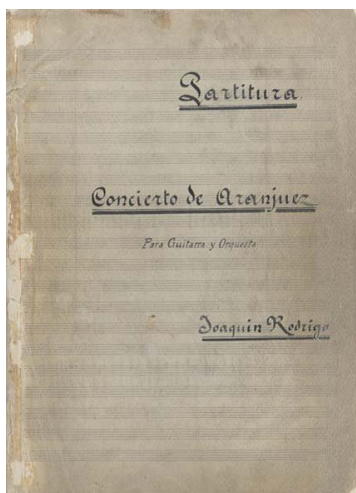

Fig. 1. Portada del manuscrito del *Concierto de Aranjuez*.

El següent esdeveniment musical que trobem vinculant com a precedent directe del Tercer Corrent és l'estrena del Concert Sacre de Duke Ellington, interpretat pel propi autor en la basílica de Santa María del Mar de Barcelona en 1969. Encara que no hem trobat un clar nexa comú, podem constatar que a partir d'aquesta data es van a documentar l'aparició de les primeres obres *Third Stream* a València.

Els Concerts Sacres de Duke Ellington són tres obres que el genial pianista nord-americà va compondre en els últims anys de la seua vida. El primer d'ells, estrenat en 1965, es va compondre a propòsit de la inauguració de la Catedral de Sant Francisco. El segon, de 1968, es va estrenar en la Catedral de Sant Joan el Diví de Nova York i el tercer en l'Abadia de Westminster, a Londres, en 1973.

³ Estapé, Víctor. Notas al concierto: *Obras inéditas para piano de Federico Mompou*, celebrado en la Fundación Juan March el miércoles 27 de octubre de 2010. (Aula de (Re)estrenos, ISSN 1889-6820; 2010/78).

⁴ ²Gosálvez Lara, José Carlos. Biblioteca Nacional de España.

http://www.bne.es/es/Micrositios/Exposiciones/BNE300/documentos/300anos_214-215.pdf

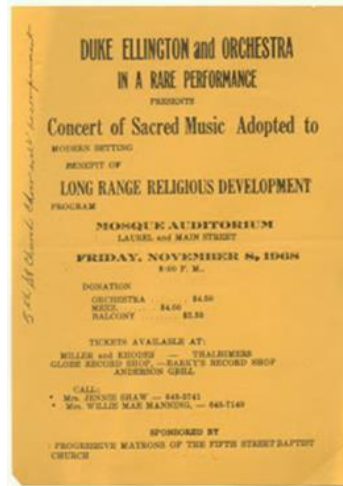

Fig.2. Cartell Concerto Sacro de Duke Ellington

A Espanya només s'havien pogut escoltar en l'església de Santa María del Mar de Barcelona, en 1969, sota l'adreça del propi Ellington, i a Girona, en 2007, amb la big band Sedajazz dirigida per Sambeat.

El 14 de juliol del 2013, justament 44 anys després de la seua estrena a Barcelona, el saxofonista valencià reprèn la idea amb l'objectiu de fer una interpretació «més fidel» i rigorosa de l'obra, en el Palau de la Música de València al capdavant de la big band de Sedajazz i l'Orfeó Navarro Reverter, segons Sambeat:

[...] Un dels problemes principals que ens trobem va ser la falta de partitures originals. Existeixen uns arranjaments editats però han alterat molt l'original, amb l'addició de moltes parts corals. Nosaltres volem fer una revisió historicista.

Per a açò hem fet dues coses. Hem revisat amb lupa els arranjaments aliens i hem transcrit parts originals. Hi ha acompanyaments d'Ellington que hem tret nota per nota. Per al primer encàrrec de Girona ens vam haver de cenyir a aqueixes versions existents però ara hem fet un treball exhaustiu de recuperació. Aquell concert musicalment va estar be. Però aquest serà indubtablement millor, en tots els sentits.⁵

En la tesi doctoral de Vicent Lluís Fontelles Rodríguez *Jazz a la ciutat de València: Orígens i desenvolupament fins als acaballes del 1981*, presentada en el Departament de Comunicació Audiovisual, Documentació i Història de l'Art de València al febrer del 2010, es documenta l'existència de tres obres pertanyents al moviment “*Third Stream*” estrenades a València durant la dècada dels setanta, que sens dubte constitueixen un antecedent de l'aparició d'aquest estil en la ciutat:

- **Pensat en Jazz** d'Eduardo Montesinos Comas, “Únic compositor valencià representant del moviment *Third Stream* en el període que abasta la present tesi: (d'Agost de 1928 fins a desembre de 1981)”, peça escrita per a Big-band va ser estrenada pel Grup instrumental del Conservatori de València el 9/05/1972 en el saló d'actes del Conservatori Superior de Música i Art Dramàtic de València en la plaça Sant Esteban.
- **Concert per a Quintet de Jazz i Orquestra** de José Nieto va ser estrenada a València el 5/12/1974 en la Sala Martí (Cinema Martí), per l'Orquestra Municipal de València dirigida per Odón Alonso i un quintet de jazz format per: José Nieto [bateria] Vladimiro Bas [saxofon, alt] Jorge Pardo [flauta] José Luis Medrano [trompeta/melòfon] David Thomas [contrabaix]. cal destacar la presència de Jorge Pardo que posteriorment constituirà un dels músics espanyols pioners del flamenc jazz estètica considerada per molts com una evolució de el “*Third Stream*”
- **So i Ritme** del bateria alcoià Enrique Llácer “Regolí”, va ser estrenada en el Teatre Principal de València el dissabte

⁵ Barceló, Carles. Levante-EMV. Valencia 14.07.2013 | 05:30

<http://www.levante-emv.com/cultura/2013/07/14/sedajazz-estrena-valencia-concierto-sacro/1016204.html>

10/03/1979 per l'Orquestra Municipal de València dirigida per José Mª Cervera Collado.⁶

3. Third Stream, transvasament Barcelona-València: Lluís Vidal

L'Orquestra de Cambra Teatre Lliure naix a partir de la iniciativa de Josep Pons, Lluís Vidal i Jaume Cortadellas, com a resposta a l'oferiment de Fabià Puigserver de crear un nucli de música estable en el Teatre Lliure. “La creació d'aquesta formació instrumental vinculada a una institució estable comporta, per part dels quals la promouen, una voluntat clara de donar al fet musical un caràcter estable i de continuïtat, a través d'uns cicles programàtics coherents en el repertori i en la forma d'execució. L'O.C.T.L. es defineix com a grup de càmera del segle XX, i té com a propòsit la divulgació del repertori camerístic produït al llarg d'aquest segle. Una elecció tan puntual obeeix, d'una banda, a l'estima que professen els components del grup pels diferents corrents musicals i estètiques d'aquest segle, i per una altra, com a presa de consciència davant el distanciament entre tals corrents i el públic.⁷

L'Orquestra de Cambra Teatre Lliure es va fundar en 1985, sota l'adreça de Josep Pons, va passar a estar sota l'adreça de Lluís Vidal en el 1997, i va desaparèixer en el 2003. L'Orquestra que havia nascut amb l'esperit de difusió de la música clàssica contemporània, sota la influència de Lluís Vidal es torna cada vegada més jazzística.

Solament podem interpretar aquest fet d'una sola manera: per primera vegada a Espanya es considera el jazz com a música clàssica contemporània. Així doncs, constatem que l'Orquestra del Teatre Lliure, es converteix en la primera germanor contemporània entre jazz i música clàssica a Barcelona.

Orquestra de Cambra Teatre Lliure and Lluís Vidal Trio featuring Dave Liebman, 1995.

Dave Liebman (saxo soprano), Phillippe Vallet (Oboè i Corno Anglès), Jaime Cortadellas (flauta, flauta baixa, piccolo), Xavier Figuerola (clarinet, clarinet baix, saxo tenor), Ramón Card (saxos soprano i alt), Matthew Simon (trompeta), Ricardo Casolà (Trombó), Sergi Vergés (tuba), David Thompson (trompa), Lluís Vidal (piano), Jordi Gaspar (Contrabaix), David Xirgu (bateria).

Autors de les notes del programa: David Liebman, Lluís Vidal. Registre d'informació: Teatre, Lliure, Barcelona, Espanya (10/05/1995-10/08/1995) Director: Lluís Vidal. Arranjador: Lluís Vidal.

Fig.3. Orquestra de Cambra Teatre Lliure

Atenent a les dades exposades, considerem aquest disc de 1995, com el treball que dóna el tret d'eixida al desenvolupament del Tercer Corrent en el Corredor Mediterrani del jazz, reunint els elements que van a

⁶ Fontelles Rodríguez, Vicent Lluís. “Jazz a la ciutat de València: Orígens i desenvolupament fins a les acaballes del 1981”, tesi doctoral, Departament de Comunicació Audiovisual, Documentació i Història de l'Art. Universitat Politècnica de València. Gener 2010.

⁷ Manifiesto presentación O.C.T.L. <http://joseppons.net/docs/arxiu/OCTL8687cast.pdf>

configurar el transvasament estètic d'aquest corrent a València via Barcelona.

Sent Lluís Vidal i el seu trio l'element aglutinant, d'un costat tenim a l'Orquestra del Teatre Lliure, amb Josep Pons com a director fins a l'any 97, i la col·laboració de Jaime Cortadellas a les flautes, personatges tots dos imprescindibles en el moviment musical contemporani de final de segle a Barcelona.

D'un altre costat tenim al saxofonista valencià Ramón Cardo, actual director del departament de jazz del conservatori superior de València, i un dels tres saxofonistes claus que al costat de Perico Sambeat i Eladio Reinon van desenvolupar la seua carrera en el Taller de Musics, centre en el qual Lluís Vidal va assumir la tasca de director musical a partir del curs 91-92 fins al 93-94. Participant com a professor i representant al Taller en quatre edicions dels seminaris internacionals organitzats per l'Associació Internacional d'Escoles de Jazz, (ISAJ) a Dublín (1991), Siena (1992), Graz (1993) i Nova York (1994). Associació que va fundar Dave Liebman en 1989, qui a més d'haver col·laborat amb músics de la talla de Miles Davis i Chick Corea, justament va ser alumne de Lennie Tristano i fundador dels grups *Lockout Farm* i *Quest*, al costat de Richie Beirach i George Mraz, reconeguts músics *Third Stream*, que van gravar l'any 2001 *Round About Federico Mompou*, enregistrament que obri una sèrie de treballs jazzístics sobre la figura del genial pianista i compositor català, que tindran el seu ressò, primer amb el disc *Mompiana* de Lluís Vidal trio amb Perico Sambeat i Dave Douglas en 2009 i posteriorment amb *Al voltant de Mompou* del pianista valencià Daniel Picazo en 2012.

També volem destacar que el bateria habitual del trio de Lluís Vidal, David Xirgu, serà el bateria que col·laborà al costat del guitarrista Daniel Flors en l'homenatge a Frank Zappa, *Make a Brazz Noise Here*, realitzat pel Quintet de metalls valencià Spanish Brass Luur Metalls en 2009, formació per a la qual Lluís Vidal compondrà les obres *Brassiana* per a quintet de metalls i trio de jazz i *Concert per a Quintet de Metalls i Orquestra*.

Secret Omnium: Lluís Vidal Trio & Mark Feldman

(Satchmo records CD 00054J) 2003

Mark Feldman, violí; Lluís Vidal, piano; David Mengual, baix; David Xirgu, bateria. Recorded at Moraleda Studios. Barcelona. March 6 and 7 2002.

“... La primera gran satisfacció de "Secret Omnium" és constatar com un trio català (Vidal, Mengual, Xirgu) dialoga de tu a tu enfront d'un violinista de primera línia internacional (Mr. Feldman). La substancial millora del nivell tècnic i creatiu d'alguns dels nostres jazzman en els últims temps s'evidencia en aquest treball. Mark Feldman, nascut a Chicago encara que resident a Nova York, és un violinista d'excepcionals qualitats tècniques, improvisatòries i composicionals. El seu nom està aparellat amb els de John Zorn, Dave Douglas o Uri Caine (entre uns altres) en diverses formacions”.⁸

Fig.4. *Secret Omnium*

⁸ Pérez Cruz, Carlos.

http://www.tomajazz.com/clubdejazz/recomendaciones/grabaciones/vidal_feldman_omnium.htm

Mompiana, Lluís Vidal Trio amb Dave Douglas i Perico Sambeat, editat per Contrabaix/Universal/EmArcy amb la col·laboració de la Generalitat de Catalunya, en 2009.

Lluís Vidal (piano), Massa Kamaguchi (contrabaix), David Xirgu (bateria), Dave Douglas (trompeta) i Perico Sambeat (flauta i saxofons). Tots els temes compostos per Frederic Mompou, excepte “Cançó I Dansa. I”, de Lluís Vidal. Gravat a Girona els dies 15 i 16 de novembre del 2008.

[...] Després d'un seriós i dilatat procés d'elaboració, per fi veu la llum aquesta deliciosa relectura de la música de Frederic Mompou des de l'òptica jazzística de Lluís Vidal. Dave Douglas i Perico Sambeat, dos convidats de luxe, aprofiten les possibilitats d'unes formes harmòniques obertes a la improvisació i realcen amb els seus colors la labor de Vidal. Com a curiositat, cal ressaltar la inclusió de la peça Temps De Blues, publicada en 1949 i pràcticament oblidada fins ara, única aproximació coneguda de Mompou (al costat d'un foxtrot recentment rescatat) a l'univers del jazz.⁹

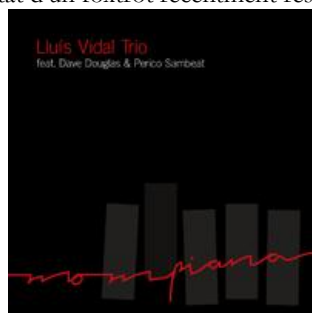

Fig.5. Mompiana

Totes aquestes experiències de l'últim *third stream* americà, es concentren en la figura de Lluís Vidal, primer com hem vist a través de Dave Liebman, després amb la importació d'aquest model de trio de jazz amb violí, que Vidal reproduceix en el seu disc del 2004 *Secret Omnium*: Lluís Vidal Trio & Mark Feldman, i finalment aquesta relació amb el violinista Mark Feldman, li va a portar al seu últim disc *Mompiana*, Lluís Vidal Trio amb Dave Douglas i Perico Sambeat, disc aquest que va resultar fonamental per a aquest transvasament estètic a València en dues adreces, primer, perquè suposa el retrobament de Lluís Vidal amb el degà dels saxofonistes valencians Perico Sambeat, posant a aquest en contacte amb les últimes tendències *Third Stream* a través de Dave Douglas, i segon perquè aquest disc homenatge a la figura del genial pianista català Federico Mompou, va a ser el nexa d'unió entre el primer de Richie Beirach, i l'últim del pianista valencià Daniel Picazo: *Al voltant de Mompou* de l'any 2012, assentant així aquesta tradició de versions jazzístiques sobre Mompou, que es van a constituir en els “Nous Estàndards del Corredor Mediterrani del Jazz”.

4. Els nous estàndards del Corredor Mediterrani de jazz

En l'estiu de 1938, Joaquín Rodrigo (1901-1999) va ser convidat a impartir unes classes en la recentment oberta Universitat de Santander; en el viatge de retorn a París, durant un sopar a Sant Sebastià, Luis d'Urquijo, marquès de Bolarque, va proposar a Joaquín Rodrigo la composició d'un concert per a guitarra i orquestra que podria interpretar Regino Sainz de la Maza, també present en aquella vetlada. Finalitzada la Guerra Civil, Rodrigo va tornar definitivament a Espanya amb el Concert d'Aranjuez ja compost. La seua estrena va tenir lloc a Barcelona el 9 de novembre de 1940, a càrrec de l'Orquestra Filharmònica de Barcelona, dirigida per César Mendoza Lasalle, i amb Regino Sainz de la Maza com a solista; posteriorment es va presentar a Bilbao i uns mesos després a Madrid, amb el director Jesús Arámbarri.¹⁰

⁹ [Zeni Sergio] <http://www.tomajazz.com/web/?p=1244> (consultado 22/08/2011)

¹⁰ Gosálvez Lara, José Carlos. Biblioteca Nacional de España.

http://www.bne.es/es/Micrositios/Exposiciones/BNE300/documentos/300anos_214-215.pdf

Fig.6. Manuscrit Concerto de Aranjuez

Com ja hem comentat, va ser a partir de la primera edició impresa de l'obra en 1949, que la partitura va començar a difondre's internacionalment, de manera que és probablement l'obra espanyola de tots els temps més escoltada arreu del món.

Entre 1959 i 60 fruit de la col·laboració de Miles Davis amb l'arranjador Gil Evans, es va gravar "*Sketches of Spain*" (alguna cosa així com "Esbossos d'Espanya"), disc que s'obri amb una versió del "*Concert d'Aranjuez*" de Joaquín Rodrigo. Encara que la versió més popular que s'ha configurat com un estàndard jazzístic, sense cap dubte es registra en 1972, en la rearmonització de l'àmplia introducció que obri la peça *Spain* de l'àlbum *Light as a Feather* segon de la banda *Return to Forever*, dirigida pel pianista Chick Corea. Aquesta peça ha sigut versionada multitud de vegades pel seu propi autor i per gran quantitat de músics de jazz.

Des que en 1991 Paco de Lucía va interpretar el Concert d'Aranjuez amb la vènia del propi autor Joaquín Rodrigo (com podem apreciar en la portada del disc assegut al costat de Paco) amb l'orquestra de Cadaqués sota la batuta d'Edmond Colomer, s'han reactivat també les versions del tema principal del segon temps, pels interpretes del nou flamenc.

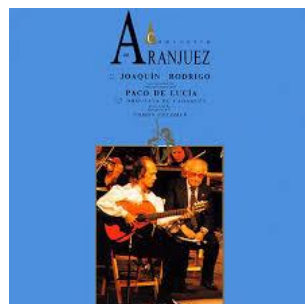

Fig.7. Paco de Lucía

Sens dubte les versions més abundants vénen a través de l'estàndard de Chick Corea Spain, que ja havia sigut interpretat per primera vegada en clau flamenca per Paco de Lucía i John McLaughlin en la dècada de 1980, posteriorment trobem les versions de Michel Camilo & "Tomatito" en el 2000, i la del propi Chick Corea amb Paco de Lucía en el festival Vitòria-Gasteiz del 2001.

Finalment volem fer la ressenya, tornant a València, de la versió realitzada pel guitarrista Ximo Tebar en el seu disc *Són Mediterrani* editat per Warner Music Spain S.A en 1995, sota el títol *A Aranjuez amb el teu amor*, en un versió més "bluesy" que reprèn el tema original, i la ja comentada qüestió: "Jazz Mediterrani versus Flamenc Jazz".

George Mraz: Baix, Gregor Huebner: Violí i Richie Beirach: Piano, van gravar al maig de 2001 "*Entorn de Federico Mompou*": (nominat al Grammy 2002): en una producció conjunta d'ACT i WDR, una important emissora de ràdio alemanya, encara que la presentació al públic va ser el 20 d'octubre del 2001 en Colònia. A partir de llavors, la banda va realitzar una gira per clubs i festivals de tota Europa. A més d'aquest treball, trobem diferents versions posteriors amb influències jazzístiques sobre l'obra de Mompou: "*Mompouana*" del disc "*Junjo*" de la cantant Esperanza Spalding, publicat el 4 d'Abril de 2006 en *Ayva Musica Produccions*, "*Mompiana*": Lluís Vidal Trio feat. Dave Douglas & Perico Sambeat (15 de Desembre de 2009 en *Universal Music Spain S.L.*) "*Mompou's Mood*" de la Companyia Elèctrica Dharma (15 de Setembre de 2010 en Picap), els "*Tangos i Tanguillos a Mompou*" del disc "*Piano Ibèric*" de Chano Domínguez, inspirats en les obres *Musica Callada I i III* respectivament, publicat el 19 de Novembre de 2010 en EMI *Spain* i finalment *Al voltant de Mompou*, Daniel Picazo, Diego de Lera i Felipe Cucciardi Trio (Blau Records 2012).

	Round About Federico Mompou Beirach ... Huebner ... Mraz* Label: The ACT Company – ACT 9296-2 Format: CD, Album Country: Germany Released: 2001 Genre: Jazz Style: Contemporary Jazz		Mompou's Mood - Single <u>Companyia Eléctrica Dharma</u> Gèneros: Cantautores, Blues, Música Publicado: 15/09/2010 © 2010 Picap
	Junjo Esperanza Spalding Release Date 2006 Duration 49:01 Genre Jazz Styles Afro-Cuban, Jazz, Contemporary, Jazz-Pop, Latin Jazz, Post-Bop, World Fusion, Jazz Instrument		Chano Domínguez – Piano Ibérico Label: Blue Note – 9 49378 2, EMI – 9 49378 2 Format: CD, Album Country: Spain Released: 2010 Genre: Classical, Jazz, Latin Style: Flamenco, Contemporary Jazz, Classical
	Mompiana, Lluís Vidal Trio con Dave Douglas y Perico Sambeat. Gèneros: Jazz, Música Publicado: 15/12/2009 © 2009 Universal Music Spain, S.L., Bajo Licencia Exclusiva De Produccions Contrabaix		"Al voltant de Mompou" Daniel Picazo, Diego de Lera, Felipe Cucciardi Trio + Ensemble Sello: <i>Blau Records</i>, 2012. <u>Enlaces Al Voltant de Mompou en Blau Records</u> Músicos: Daniel Picazo – Piano, Fender Rhodes Diego de Lera – Contrabajo, Felipe Cucciardi – Bateria Ensemble: Kiko Berenguer – Saxos Tenor y Soprano, Toni Belenguer – Trombón, Voro García – Trompeta, David Forés – Chelo, María Velasco – voz.
	Els Nostres Estándards <u>Carme Canela & Lluís Vidal Trio</u> Gèneros: Jazz, Música Publicado: 05/05/2006 © 2006 Contrabaix	http://blogdejosepruñonosa.blogspot.com.es/2013/08/los-nuevos-estandards-del-corredor.html	

Fig.8. Els nous standards del Corredor Mediterrani del Jazz

Centrant-nos en el panorama actual del jazz valencià, trobem interessants antecedents difícilment catalogables com el disc del saxofonista valencià Perico Sambeat al costat del Cor de Cambra Lluís Vic:

Discantus, - (IHS & Sirio 19970004). 1997

Perico Sambeat (saxos alt i soprano) Josep Lluís Valldecabres (contratenor), Vicente Abril (tenor), Ignasi de Lequerica (tenor) Javier Mariu (tenor), Llorenç Medina (tenor), Ricardo Sanjuán (tenor), Joaquim Martí (baix), Antonio Sabuco (baix), Jose Luis Vicente (baix). Tota la música escrita per compositors valencians d'àmbit religiós (alguns anònims) entre els segles 7° i 16° excepte *Vera Ratio*, escrit per Perico Sambeat.

Gravat en viu en el Centre Cultural Beneficència 6 i 7 d'Octubre de 1997 per *Thrill Solutions*. Produït per Perico Sambeat. Direcció executiva, Centre Cultural La Beneficència de la Diputació de València.

Fig.9. *Discantus*

Encara que Joaquín Martí, ens parla en les seues notes al programa del disc *Discantus* (1997) de l'incatalogable de la seua estètica, pensem que té un punt d'unió fonamental amb el disc *Orquestra de Cambra Teatre Lliure and Lluís Vidal Trio* de 1995, i és justament la revisió de les seues arrels populars autòctones des d'un punt de vista jazzístic i contemporani, conjuminant composició i improvisació. Si bé la majoria de peces de *Discantus* estan extretes del cançoner popular d'entre els segles VII i XVI, (principalment obres del *Misteri d'Elx*), l'última peça del disc *Vera Ratio*, és una composició original de Perico, que extreta del context general del disc resulta d'una contemporaneïtat sorprenent, sens dubte assimilable a una autèntica estètica de Tercer Corrent.

Metalls d'Estil (Ramón Cardo) 2013 SB Produccions - España / Espanya / Spain

El cant d'arrels, la música contemporània i el jazz es troben en el nou projecte de *Spanish Brass Luur Metalls*, resa un article del periòdic "*El País*" amb motiu de la presentació de l'últim treball del grup amb influències de Tercer Corrent, aquesta vegada amb una nova volta de rosca, la inclusió de la música popular valenciana en el projecte.

Fig.10. *Metalls d'Estil*

Transcrivim a continuació part del citat article:

[...] "Tots ixen guanyant, tant la música contemporània com el cant d'estil", assegura el trombonista Inda Bonet, membre del quintet valencià Spanish Brass Luur Metalls, quan li preguntem per l'aparent contradicció que existeix entre una jota valenciana i la música que ells fan. Cal advertir que Jota improvisada és una de les nou peces de música tradicional que integren l'àlbum titulat Metalls d'Estil, en el qual col·laboren aquest quintet de vents radicat a Bétera (València), el cantaor Pep Gimeno Botifarra i Ramón Cardo, saxofonista, professor de conservatori i director de big band de jazz.¹¹

5. Conclusions

En la segona meitat del segle XX Günter Schüller va encunyar el terme *Third Stream* per a definir una nova estètica a mig camí entre el jazz i la música clàssica contemporània, que des de principis del segle XXI s'està arrelant amb força en el panorama actual del jazz valencià, des dels treballs amb ensembles de cordes de Daniel Flors i David Pastor, l'acostament al jazz del quintet de metalls Spanish Brass Luur Metalls, les recreacions de l'obra de compositors impressionistes per part de Ximo Tébar i Daniel Picazo, Diego de Lera, Felipe Cucciardi Trio, la inclusió de noves plantilles orquestrals als ensembles de jazz per part d'Albert Sanz i el seu Russafa Ensemble, l'eclosió de l'obra simfònica de Jesús Santandreu netament *third stream*, la fusió de la música tradicional valenciana amb el jazz de Ramón Cardo i el Jazz Coral de gran format de Perico Sambeat, el jazz valencià, com a símptoma de modernitat, està prenent un nou rumb, que reivindica un nou estatus al mateix nivell que la música clàssica de concert.

Dues són les figures més rellevants de talla internacional, pioners del jazz espanyol: Pedro Iturralde i Tete Montoliu, en algun sentit podem considerar-los com a representants de les escoles madrilenya i de Barcelona respectivament.

L'escola madrilenya ha esdevingut en un centralisme que ha configurat la més genuïna aportació nacional al jazz: el Flamenc jazz, amb la figura de Jorge Pardo, com l'actual músic de referència en aquesta estètica. D'aquesta manera les aportacions al jazz més innovadores sens dubte vénen de Barcelona, igual que les principals influències del nostre jazz local, és en aquest sentit com hem usat el terme Jazz Mediterrani en el present treball, per a referir-nos al jazz de les costes espanyoles mediterrànies que no segueixen una estètica exclusivament Flamenc Jazz, però tenen una entitat netament autòctona. Encara que en ocasions és difícil destriar on està la línia que separa aquestes estètiques, i molt més la seua possible adhesió al Tercer Corrent.

Constatem que el 2º Moviment del *Concert d'Aranjuez*, és l'obra espanyola més versionada pels músics de jazz, i que sens dubte a través de la peça *Spain* de Chick Corea s'ha convertit en un autèntic estàndard jazzístic, i aquest sembla que és el camí que estan prenent diverses de les peces pianístiques de Frederic Mompou.

Ja hem vist que el disc jazzístic nexa d'unió entre les versions americanes i les valencianes, *Mompiana* de Lluís Vidal trio amb Dave Douglas i Perico Sambeat, inclou la peça *Temps De Blues*, publicada en 1949 i pràcticament oblidada fins ara, única aproximació coneguda de Mompou (al costat d'un *foxtrot* recentment rescatat) a l'univers del jazz, univers al que sembla ser no era molt procliu l'autor, encara que no obstant açò aquest aparent desinterès no ha sigut ambivalent, ja que nombrosos músics de jazz s'han interessat per l'Obra de Mompou.

¹¹ JÁTIVA, Juan Manuel, 26 jun 2013

http://ccaa.elpais.com/ccaa/2013/06/25/quadern/1372187417_334353.html

Podem observar que els cicles de cançons més versionades de Mompou, són sens dubte la seua *Música Callada*, sobretot els seus nombres I i III. *Les Cançons i Danses* constitueixen una part extraordinàriament important de la música de Mompou en aquest cas la més interpretada jazzísticament és la número VI i la I. Finalment, en un esperit similar a la seua *Música Callada*, trobem les *Impressions Íntimes*, de les quals, la més versionada és la número I.

Aventurem des d'aquest comunicat que el propi títol de la sèrie *Impressions íntimes*, fa referència a una dels vessants de l'obra de Mompou: L'Impressionisme, sembla ser aquesta faceta la que més interessa des d'un punt de vista internacional als músics de Jazz. No obstant açò la seua faceta de rescat de la música popular catalana, sembla ser una influència obligada en el Corredor Mediterrani del Jazz.

Volem ressenyar ací, que aquesta idea que defensa la present tesi de la creació de nous estàndards, a partir de la nostra música clàssica, al seu torn influenciada per les nostres músiques populars, no és nova, el propi Lluís Vidal ja suggeria aquesta idea en el seu disc del 2006 al costat de Carme Canela: "*Els Nostres Estándards*".

Fig.11. *Els Nostres Estándards*

Bibliografia

- BAILEY, D. (2010): *La improvisación. Su naturaleza y su práctica en la música*. Gijón: Ediciones Trea.
- BARCELÓ, C. (2013): "Sedajazz estrena el «Concierto Sacro» de Duke Ellington". *Levante-EMV*, 14.07.2013. <http://www.levante-emv.com/cultura/2013/07/14/sedajazz-estrena-valencia-concierto-sacro/1016204.html>
- BERENDT, J. E. (1976): *El Jazz: Del Rag al Rock*. México: Fondo de Cultura Económica.
- ____ (1988): *El Jazz: Su origen y desarrollo*. Madrid: Fondo de Cultura Económica.
- BLAKE, R. (2011): *Primacy of the Ear*. Boston: Edt. Jason Rogers.
- BOOKS Llc. (2010): *Third Stream Musicians*. General Books LLC.
- CARBONELL i GUBERNA, J. (2011): *El Jazz clàssic i la seva història*. Catalunya: Edt. Galerada.
- CLAYTON, P. & P. GAMMOND. (199): *Jazz A-Z*. Madrid: Edt. Taurus-Alfaguara.
- ESTAPÉ, V. (2010): Notas al concierto: *Obras inéditas para piano de Federico Mompou*, celebrado en la Fundación Juan March el miércoles 27 de octubre de 2010. (Aula de (Re)estrenos, ISSN 1889-6820; 2010/78)
- FONTELLES, V. LI (2010): *Jazz a la ciutat de València: Orígens i desenvolupament fins a les acaballes del 1981*. Tesis Doctoral DCADHA, Universitat Politècnica de València, pág. 441.
- GARCÍA MARTÍNEZ, J. Mª. (1996): *Del Fox-Trot al Jazz Flamenco: El Jazz en España, 1919-1996*. Madrid: Alianza Editorial.
- GOSÁLVEZ LARA, J.C (1995): Biblioteca Nacional de España. *Concierto de Aranjuez: para guitarra y orquesta*. [1940] Partitura ([100] p.); 36 cm M.SainzMaza/9. http://www.bne.es/es/Micrositios/Exposiciones/BNE300/documentos/300anos_214-215.pdf
- HEPHAESTUS BOOKS. (2011): *Articles on Third Stream Trumpeters, Including: Miles Davis, Franz Koglmann*. Hephaestus

Books.

- JÁTIVA, J. M. (2013): “Què fa un quintet de vents amb una jota com aquesta?” *El País*, 26 jun. http://ccaa.elpais.com/ccaa/2013/06/25/quadern/1372187417_334353.html
- LASSEK, L. (2009): *Third Stream Interkulturelle Begegnungen zwischen Kunstmusik und Jazz*. GRIN Verlag.
- PÉREZ CRUZ, C. (2003): “*Secret Omnium*. Lluís Vidal Trio & Mark Feldman”. *Tomajazz*. http://www.tomajazz.com/clubdejazz/recomendaciones/grabacionales/vidal_feldman_omnium.htm
- PONS, J. (1985): Manifiesto presentación O.C.T.L. <http://joseppons.net/docs/arxiu/OCTL8687cast.pdf>
- PUJOL BAULENAS, J. (2005): *Jazz en Barcelona 1920-1965*. Barcelona: Edt. Almendra Music SL.
- ROMAGUERA, J. (2002): *El Jazz y sus espejos*. Volumen 1º. Madrid: Ediciones de la Torre.
- ____ (2003): *El Jazz y sus espejos*. Volumen 2º. Madrid: Ediciones de la Torre.
- SÁENZ, M. (1971): *Jazz de hoy, de ahora*. Madrid: Siglo XXI de España Editores.
- SCHÜLLER, G. (1986): *Musings; the musical worlds of Gunther Schüller*. New York: Oxford University Press, Inc., ML60.S392.
- ____ (1999): *Musings; the musical worlds of Gunther Schüller*. New York: Da Capo Press.
- TIRRO, F. (2007): *Historia del Jazz Moderno*. Barcelona: Ediciones Robinbook, s.l.
- ZENI, S. (2009): “*Mompiana*, Lluís Vidal Trio”. *Tomajazz*. <http://www.tomajazz.com/web/?p=1244>

José Pruñosa Furiójosepf71@gmail.com

Estudis en Taller de Música de Barcelona i Taller de Música Jove de València. Grau mitjà de guitarra clàssica, títol superior de composició i Màster en investigació musical per la UPV. En l'actualitat realitza el seu projecte de doctorat amb el doctor de la UB, Jaume Carbonell i Guberna, sent convidat com a ponent al cicle de conferències: “Els Juliols a la UB”. Ha presentat comunicacions al I Congrés Internacional “del Jazz a Espanya”, I Congrés CONSMU i X Congrés AVAMUS i I Congreso Internacional MIMV.

Estudios en Taller de Música de Barcelona y TMJ de Valencia. Grado medio de guitarra clásica, título superior de composición y Máster en investigación musical por la UPV. En la actualidad realiza su proyecto de doctorado con el doctor de la UB, Jaume Carbonell i Guberna, siendo invitado como ponente al ciclo de conferencias: “Els Juliols a la UB”. Ha presentado comunicaciones en I Congreso Internacional “el Jazz en España”, I Congreso CONSMU, X Congreso AVAMUS y I Congreso Internacional MIMV.

Studies in music workshop in Barcelona and Valencia-TMJ. Middle-grade of classical guitar, superior grade of composition and Master Degree in musical research by the UPV. Currently carried out his PhD project with the doctor at the UB, Jaume Carbonell i Guberna, being a guest speaker at the lecture series: “Els Juliols at the UB”. He has presented communications at 1st International Congress “the Jazz in Spain”, I Congress CONSMU, X Congress AVAMUS and I International Conference MIMV.

Cita recomanada

Pruñosa Furió, José. (2015): «Els nous estàndards del Corredor Mediterrani del jazz i la seua relació amb el Tercer Corrent Jazzístic a València». *Quadrivium, -Revista Digital de Musicologia* 6 [enllaç] [Consulta: dd/mm/aa].